

УДК 1:37.01+141.7+316.61

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2025-22-99-10>

ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ТА АКСІОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ

ДАР'Я, ПОГРІБНА¹

Анотація

Розвиток особистості залежить від багатьох факторів, серед яких одним з найвагоміших є вплив світоглядно-ціннісних орієнтацій, сформованих в дитинстві. **Метою статті** є аналіз основних концепцій філософії для дітей і визначення специфіки їхнього впливу на формування екзистенціального та аксіологічного контекстів дитинства в українському соціокультурному просторі. **Методологія дослідження.** Методи єдності логічного та історичного та історико-філософської реконструкції дозволяють здійснити історико-філософський аналіз основних ідей філософії для дітей та визначити їхнє місце в українському філософському дискурсі. В процесі аналізу концепцій філософії для дітей, визначення їхнього впливу на екзистенціальний та аксіологічний контексти світу дитинства та обґрунтування їхнього значення для українського соціокультурного простору автор використовує методи: єдності логічного та історичного, історико-філософської реконструкції, сходження від абстрактного до конкретного, онтологічного аналізу, аксіологічного аналізу, соціокультурного аналізу. **Результати дослідження.** Екзистенціальний та аксіологічний контексти світу дитинства визначають індивідуальну траєкторію розвитку особистості у майбутньому, адже сформовані в дитинстві світоглядні настанови та цінності здатні і в подальшому визначати поведінку людини в суспільстві, і навіть протидіяти деструктивному впливу зовнішніх соціальних факторів. В українському суспільстві, яке перебуває в кризовому стані під час війни, особливої актуальності набуває формування особистісних світоглядно-ціннісних орієнтирів, яке доцільно починати з моделювання образів дитинства. В даному дослідженні аналізується вплив філософії для дітей на формування екзистенціального та аксіологічного контекстів світу дитинства і, відповідно на індивідуальну траєкторію розвитку особистості. Теоретичне і практичне значення дослідження у тому, що воно здійснюється з урахуванням специфіки українського соціокультурного простору, адже для пошуку виходів з кризового стану необхідно розробити нові ідеї та положення саме в межах українського філософського дискурсу. В процесі аналізу ключових положень філософії для дітей та її впливу на розвиток особистості в період дитинства, автор доводить дієвість та ефективність філософії для дітей для формування нового українського соціокультурного простору.

Ключові слова: дитинство, розвиток особистості, філософія для дітей, освіта, екзистенціальний та аксіологічний контексти світу дитинства, моделювання образів світу дитинства, українське суспільство, український філософський дискурс.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інформаційне суспільство XXI століття породжує багато різнопланових тенденцій, які обумовлюють розвиток особистості в сучасному соціокультурному просторі як невизначений та суперечливий. Плюралізм цінностей як базова характеристика аксіологічного виміру, настанова «виклик-відповідь» як підґрунтя прагматичної площини, дихотомія прагматичного та емоційного як визначальна характеристика екзистенційного буття, – все це обґрунтовує розвиток особистості як складний та відкритий із потенційною можливістю різнопланових індивідуальних траєкторій реалізації. Розвиток особистості залежить не лише від особливостей соціалізації, отриманої освіти чи комунікативного досвіду, але і від екзистенціального та аксіологічного контекстів світу дитинства, адже моделювання образів дитинства та формування цін-

ностей у дитячому віці багато в чому визначають світоглядно-ціннісні домінанти у дорослому віці.

Реалії українського суспільства XXI століття визначають дитинство майбутнього покоління як результат впливу багатьох соціальних змін, спричинених пандемією та війною. У поєднанні з плюралізмом педагогічних підходів у вихованні зовнішні фактори можуть спричинити деструктивний вплив на процес розвитку особистості, визначивши його як хаотичний і непередбачуваний: «Наші діти, на жаль, зростають в епоху знецінення моралі, панування споживчої філософії буття. Нехтування духовним аспектом, навчання тільки логіки та критичного мислення може призвести до виховання циніків.» (Гавриш, Лінник, 2014, с. 3).

В зазначеному ракурсі дитинство виступає не лише віковим періодом, але і онтологічним підґрунтям особистісного розвитку, і від формування екзистенціального та аксіологічного контекстів світу дитинства безпосередньо залежить буття людини у майбутньому. Саме в дитинстві відбувається зародження критичного мислення, світо-

¹ Державний університет інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
E-mail: dariavladyslavivna@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6333-8576>

глядних настанов та ціннісних орієнтацій, а також усвідомлення свого місця в суспільстві та історії людства. В даній ситуації особливого значення набуває філософія для дітей, яка в українському філософському дискурсі виступає не лише в якості методики педагогічного виховання, але і як галузь філософського знання, в межах якого здійснюється дослідження проблематики впливу екзистенціального та аксіологічного контекстів світу дитинства на буттєві характеристики дорослої особистості. Філософська проблематика, яка досліджується в межах філософії для дітей, здатна актуалізувати рефлексивне мислення, критичне розмірковування, переоцінку цінностей, формування актуальних запитів та пошуку шляхів вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких представлено вирішення даної проблематики і на які спирається автор. Проблема впливу філософії для дітей на формування екзистенційного та аксіологічного контекстів світу дитинства не є безпосередньо представленою в зарубіжному та українському філософських дискурсах, проте існує багато авторських публікацій з проблематики філософії для дітей та філософії дитинства. В даному дослідженні автор спирається на концепцію «Philosophy for children» («P4C»), викладену у працях М.Ліпмана та його дослідників; праці дослідників-популяризаторів дитячої філософії Ю. Гордера та В. Гьосле, В. Сухомлинського і т.д.; роботи сучасних українських вчених, в яких здійснюється філософська рефлексія над категоріями «розвиток особистості», «дитинство», «філософія для дітей» (Н. Адаменко, Н. Ваганової, Ю. Кравченко, В. Кременя, Н. Гавриш, О. Лінник, І. Старовойтової і т.д.)

Вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В межах українського філософського дискурсу неодноразово ставилася проблема формування і впливу ціннісних орієнтацій, які формуються в дитинстві, на подальший розвиток особистості. Проте не був виявлений безпосередній зв'язок філософії для дітей з екзистенціальним та аксіологічним контекстами світу дитинства. Аналіз основних концепцій філософії дітей та виявлення специфіки їхнього впливу на моделювання образів дитинства дасть можливість прогнозувати потенційні фактори впливу світоглядно-ціннісних орієнтацій дитинства на становлення особистості в українському соціокультурному просторі. Тому для даного дослідження є важливим та актуальним вперше встановити зв'язок філософії для дітей з екзистенціальним та аксіологічним контекстами світу дитинства.

Об'єктом даного дослідження виступає взаємозв'язок філософії для дітей з екзистенціальним та аксіологічним контекстами дитинства в площині українського соціокультурного простору.

Предметом дослідження виступають основні ідеї та методики концепцій філософії для дітей та їхній вплив на формування світоглядно-ціннісних орієнтацій особистості в період дитинства.

Метою статті є аналіз основних концепцій філософії для дітей і визначення специфіки їхнього впливу на формування екзистенціального та аксіологічного контекстів дитинства в українському соціокультурному просторі.

Реалізація мети полягає в поетапному виконанні наступних завдань:

1. Виклад основних ідей та положень філософії для дітей на прикладах актуальних концепцій.
2. Визначення впливу філософії для дітей на формування екзистенціального контексту дитинства як внутрішнього ставлення дитини до світу.
3. Обґрунтування взаємозв'язку філософії для дітей та ціннісних орієнтацій особистості в період дитинства (аксіологічного контексту дитинства)
4. Виявлення ступеню функціональності базових категорій філософії для дітей в процесі формування індивідуальної траєкторії розвитку особистості в українському суспільстві.

Методологія дослідження. В процесі дослідження автор використовує комплекс методів, які дозволяють вирішити поставлені завдання. Методи єдності логічного та історичного та історико-філософської реконструкції дозволяють здійснити історико-філософський аналіз основних ідей філософії для дітей та визначити їхнє місце в українському філософському дискурсі; метод сходження від абстрактного до конкретного, а також методи онтологічного та аксіологічного аналізів допомагають визначити роль ключових положень філософії для дітей у формуванні буттєвих характеристик та ціннісних орієнтацій дитини; метод соціокультурного аналізу дає можливість реконструювати динаміку впливу екзистенціальних та аксіологічних характеристик дитинства на розвиток особистості в реаліях українського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасному філософському дискурсі філософія для дітей найбільш повно представлена методикою «P4C» М. Ліпмана та його послідовників (Е.М. Шарп, О. Бреніф'є. Дж. Парка і т.д.), які мали на меті не ознайомлення дітей з філософськими ідеями та поняттями, а формування здатності критично мислити, творчо діяти та бути толерантним до суспільства, що стає можливим

під час колективного обговорення та аналізу текстів. М.Ліпманом були написані відповідні тексти, розраховані на кожну вікову категорію («Елфі» (1-2 класи), «Кіо та Гас» (2-3 класи), «Піксі» (3-4 класи), «Нус» (3-5 класи), «Відкриття Гарі Столмейера» (5-6 класи), «Ліза (7-8 класи), «С'юкі» (9-10 класи), «Марк» (10-11 класи)), які, як мислитель вважав, сприяють колективному обговоренню під керівництвом досвідченого модератора-викладача: «Учні разом, як класна «спільнота дослідників», піднімають філософські питання, які вони визначають як проблематичні та ведуть діалог. Вчитель допомагає у такому філософському діалозі, разом з тим сам знаходиться в ситуації запитування і пошуків відповідей. Він вважав, що якщо філософія стане більш доступною для дітей, тоді ці запити будуть вирішені» (Адаменко, 2020, с. 185).

Головною метою саме методики «Philosophy for children» є не навчання філософії, а навчання саме вмінню здійснювати філософування, тобто досліджувати світ і розуміти своє місце в ньому: «Філософське знання формується завдяки інструментарію критичного мислення, а саме таким навичкам як запитування, усне міркування, аргументації та її аналіз, тестування гіпотез, визначення понять, аналіз ймовірностей, вирішення проблем.» (Кравченко, 2021, с. 47).

В даному випадку філософія виступає не як навчальна дисципліна, а як засіб для формування відповідного способу мислення і навичок, які можна використовувати в процесі здобуття знань з інших сфер: «Філософія – це дисципліна, яка готує учнів до того, щоб вони мислили у зв'язку з іншими дисциплінами. Це її інструментальний аспект» (Ліпман, Газард, 2002, с. 6). Навчання дітей за методикою М. Ліпмана – це формування критичного, креативного та «турботливого» мислення, де поєднується вміння аналізувати, створювати та співпереживати.

Головним засобом реалізації методики «P4C» є діалог, який передбачає постановку проблематичних питань і спільного пошуку відповідей, що перетворює учасників із слухачів на дослідників, здатних до глибокого аналізу досліджуваної проблематики: «Всяку сокровенну думку урухомлює філософська бесіда, що передбачає випробування справедливості, постійне запитування про істину, сумнів щодо належного та спростування удаваного», зазначає сучасний історик філософії Тарас Лютий (Лютий, 2019, с. 12), якого ми доповнимо тезою про повну неможливість формування здатності до рефлексії без діалогічного мислення.

Навчання за схемою «питання-відповідь» ми спостерігаємо і у книзі «Світ Софії» авторства відомого популяризатора дитячої філософії

Юстейна Гордера, в якій описується знайомство дівчинки-підлітка із спадщиною західноєвропейської світової думки. Таємницю «заданих наперед» питань для роздумів, які головна героїня отримувала перед кожною зустріччю з вчителем, розкривається під час вивчення постаті Сократа: «Філософ усвідомлює, як багато він не розуміє. І це мучить його. У цьому він розумніший від усіх, хто вихваляється своїми знаннями, а насправді не знає нічого» (Гордер, 2007, с. 81).

Отже метод «сократівського діалогу», який є базовим у методиці «Philosophy for Children» М.Ліпмана, в інших концепціях філософії для дітей також є ефективним та дієвим і засобом для активізації дитячої допитливості і перетворення її на дослідницький інтерес. Це можна прослідкувати на прикладі дівчинки Софії (Гордер, 2007) чи дівчинки Нори, листування з якою німецький філософ В.Гьосле відобразив у своїй книзі «Кав'ярня мертвих філософів» (Клок, 2023).

За допомогою діалогу також знайомив своїх учнів з загальними філософськими категоріями і дитячий письменник-педагог В. Сухомлинський. Обговорюючи з дітьми побутові ситуації, які відбувалися під час навчання, праці, спілкування з дорослими та однолітками, філософ-педагог підводив співрозмовників до усвідомлення загальних етичних категорій, використовуючи схему «питання-відповідь» та «питання-роздуми»

Отже, в результаті аналізу основних положень філософії для дітей, виявлено, що базовим методологічним прийомом всіх розглянутих концепцій є «сократівський діалог» за схемою «питання-відповідь».

Формування екзистенціального контексту світу дитинства доцільно ототожнити з формуванням внутрішнього ставлення дитини до навколишнього світу, результатом якого є усвідомлення характеристик своєї буттєвості: «Народження сучасної людини відбувається в ситуації, коли вона оточена різноякісним світом зі всіма його позитивами і негативами, нашарованими один на один» (Кремень, 2023, с. 2). В процесі набуття соціально-історичного досвіду дитина здійснює моделювання образів дитинства, за допомогою яких вона виходить на рівень загальних буттєвих, пізнавальних, етичних та естетичних понять та формує своє власне світобачення: «У дитини дошкільного віку формується «своя» суб'єктивна картина світу, як система уявлень про навколишню дійсність, природний і соціальний світ, і про своє місце в ньому» (Ваганова, 2020, с. 33).

Яку роль філософія для дітей відіграє у формуванні екзистенціального контексту дитинства як внутрішнього ставлення дитини до навколишнього світу? Використовуючи метод «сократів-

ського діалогу», філософія для дітей сприяє розвитку критичного мислення. Це надає можливість поглибити усвідомлення зв'язку між образами світу дитинства та загальнозначущими «вічними» проблемами, які є предметом дослідження історико-філософського дискурсу.

Проста бесіда-діалог про ставлення до природи, відносини з близькими, конфлікти з однолітками, яка була проведена з мудрим розсудливим наставником, здатна привести до формування у дитини власного розуміння світу та усвідомлення свого місця в ньому на рівні найзагальніших категорій. «Смерть побачила, як світить могутній дух, віра в життя і надія на майбутнє, і злякано відступила від Людини», пише В. Сухомлинський у (Сухомлинський, 2019, с. 149) у дитячих розповідях, породжуючи у адресата купу питань на кшталт: «Що є смерть?», «Що є дух, який може перемогти смерть?», «Чому віра і надія роблять людину сильнішою?» і т.д.

Питання про життя і смерть, вічність і швидкоплинність, індивідуальне та суспільне, добро і зло, прекрасне та потворне інші, які визначають екзистенціальний контекст дитинства, виникають і поглиблюються під впливом філософії для дітей, яка робить їх буттєво значимими для дитини.

Аксіологічний контекст світу дитинства формується у процесі набуття дитиною світоглядно-ціннісних орієнтацій, що є пріоритетним для формування та розвитку особистості. В даному випадку філософії для дітей не обмежується моральними настановами чи прикладами, а розвиває у дитини вміння робити вибір у будь-якій ситуації та розуміти його наслідки. Важливим також є розуміння «проблеми іншого», яка містить в собі багато актуальних загальнолюдських цінностей: толерантності, співпереживання, добра, чесності, рішучості та інших. Під час вивчення філософії для дітей відбувається «...формування філософського (критичного) мислення, етичного розуму, демократичних процедур диспуту як важливих складових демократичної культури і світоглядного плюралізму» (Старовойтова, 2024, с. 172).

Під час «сократівського діалогу», де має місце і висловлення власної думки, і вміння слухати, і вміння знаходити компроміс, дитина не лише формує власні світоглядно-ціннісні орієнтації, але і вчиться розуміти аксіологічний контекст іншого. «Розуміти чуже горе – велика людська краса», підкреслює В. Сухомлинський, пояснюючи цим метафоричним виразом складність побудови людських стосунків на рівні взаємодії ціннісних орієнтирів (Сухомлинський, 2019 с. 167).

Аксіологічний контекст дитинства не повинен бути хаотичним та невпорядкованим, адже важко очікувати конструктивної поведінки від дитини чи

дорослої людини, якщо цінності дитинства мають багато в чому деструктивний та антисоціальний зміст. Саме тому важливо реалізувати філософію для дітей не лише в межах окремих авторських курсів, але зробити обов'язковим компонентом шкільної освітньої програми, зробивши акцент на аксіологічному підході, який відіграє особливу роль: «...в забезпеченні подальшої гуманізації освіти, оскільки він, базуючись на визнанні безумовної цінності кожного суб'єкта освіти, орієнтує педагогічну взаємодію на всебічний розвиток дитини, створення сприятливих умов для її розвитку, забезпечення в освітньому процесі її індивідуальних потреб та інтересів (Лупаренко, 2022, с. 366).

Екзистенціальний та аксіологічний контексти світу дитинства, де немає наслідків травматичного досвіду та функціонують цінності, що відповідають актуальним запитам суспільства, здатні конструктивним чином вплинути на становлення і розвиток особистості в усіх інших вікових періодах. Під час навчання «...діти накопичують чуттєвий та естетичний досвід, нові враження, на основі яких конструюються нескладні природні і художні образи, у дітей формується цілісна картина світу» (Ваганова, 2020, с. 34).

Пошук смисложиттєвих орієнтирів та відповідей на загальнозначущі питання, усвідомлення власного місця і ролі в суспільстві, вироблення активної життєвої позиції, прийняття екзистенції «іншого» – ці та інші характеристики особистості дадуть можливість змінити український соціокультурний простір завдяки поєднанню зусиль його членів. В період воєнного стану також важливого значення набувають такі характеристики, як відповідальність та патріотизм, які закладаються саме у дитинстві: «...завдяки позитивному досвіду в природному довкіллі у дітей розвивається любов до природи, своєї маленької Вітчизни й закладається основа для розвитку відповідальної поведінки в навколишньому середовищі» (Самойліч, Голя, 2021, с. 352).

Філософія для дітей також є здатною якісно доповнити українську систему освіти, якщо дитина з самих перших днів школи отримає не прискіпливого наставника, а мудрого «коуча»: «З огляду на специфіку навчання в початковій школі, не менш значущою для того, щоб діти могли знайти в пізнавальному діалозі власний смисл, є організація проживання дітьми ключової ідеї (проблеми, суті досліджуваного поняття), апробація її на власному досвіді» (Гавриш, Лінниу, 2014, с. 47).

Отже, для пошуку ефективних шляхів виходу з кризи, породженою війною, правовим нігілізмом, плюралізмом цінностей та гіперінформатизацією, українському суспільству потрібно спиратися на критично мислячих, креативних

та толерантних особистостей, передумови розвитку яких буде закладено саме в екзистенціальному та аксіологічному контекстах дитинства за допомогою філософії для дітей.

Методика М. Ліпмана, викладення історико-філософських ідей Ю. Гордером, опис обговорення дитячих філософських запитів В. Гьосле, постановка і розв'язання загальнолюдських проблем В. Сухомлинським допомагають ще в дитинстві навчитися як філософії, так і вмінню філософувати: «Виходячи з того, що філософія вчить: мистецтву мислити, формуючи інтелект; мистецтву переживати, формуючи екзистенційну сферу; мистецтву жити, формуючи ціннісний і духовний світ людини і ця інтегральна педагогічна стратегія базується на: проблемних формах навчання; «сократівському діалозі», діалозі з перехопленням ініціативи; методі "товариства дослідників"; пошуку істини; пошуках світоглядних проблем в неочікуваних, парадоксальних ситуаціях, через гру, гумор, метафори, цікаві предмети» (Старовойтова, 2024, с. 172). Тобто базові категорії філософії для дітей в українському філософському дискурсі є функціональними поняттями, за допомогою яких можна не лише розвинути особистісні інтелектуальні та творчі якості та сформуванню активну життєву позицію, але і сприяти виходу українського суспільства з кризового стану.

Таким чином, тема впливу філософії для дітей на формування екзистенціального та аксіологічного контекстів світу дитинства в українському соціокультурному просторі поєднує філософську освіту дітей із екзистенціальними та ціннісними аспектами їхнього світосприйняття. Філософія для дітей як освітня методика, в основі якої основні принципи та методи філософії для дітей (Р4С), а саме вплив на критичне мислення, емоційний інтелект, моральна свідомість включає наступний контекст: Екзистенційний контекст дитинства, в основі якого розуміння того, як діти сприймають фундаментальні питання буття (життя, смерть, свобода, відповідальність); формування особистісної автономії та осмислення власного існування. Аксіологічний вимір дитинства, націлений на те, щоб досягнути, як діти засвоюють моральні та культурні цінності через філософські дискусії, включаючи формування етичних орієнтирів у дитячому віці. Український соціокультурний контекст, в основі якого особливості дитячого світосприйняття в українському суспільстві; вплив традицій, освіти, цифрового середовища на формування дитячої картини світу.

Таким чином, перспективи інтеграції філософії для дітей в освітній процес України включають можливості та виклики для впровадження

Р4С у шкільну освіту; співвідношення з сучасними українськими освітніми реформами.

Висновки дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямку.

Обґрунтовано, що основним методом філософії для дітей, як у «класичному» варіанті «Р4С», так і у форматі популяризації філософських вчень чи ознайомлення дітей з загальними філософськими категоріями, є «сократівський діалог». В процесі діалогу діти відкривають для себе нові істини та навчаються думати завдяки формуванню навичок активного слухання, розмірковування та обговорення.

Визначено, що в процесі осмислення творів філософії для дітей відбувається усвідомлення дитиною головних характеристик своєї екзистенції – історичності, часовості, естетичності, креативності. Також в процесі «сократівського діалогу» та подальшого переосмислення здобутих знань відбувається усвідомлення буттєвої значимості тих чи інших явищ та процесів. Екзистенціальний контекст дитинства обґрунтовується розвитком критичного мислення та відчуття «співналежності» людини до світу природи та суспільства, коли дійсність, модельована в образах дитинства, стає для дитини буттєво значимою.

Доведено, що філософія для дітей допомагає глибше усвідомити взаємозв'язок особистісного та загальнолюдського в процесі формування ціннісних орієнтирів. В результаті впливу філософії для дітей на аксіологічний контекст дитинства на рівні особистості формуються цінності поваги, взаєморозуміння, толерантності, свободи та демократії, які поєднуються з екологічним мисленням та патріотизмом.

Встановлено, що базові категорії філософії для дітей сприяють формуванню активної життєвої позиції та конструктивної моделі поведінки, побудованої на «здорових» цінностях добра, любові, толерантності, поваги, рішучості, організованості, прагненню до самореалізації. Вміння чути інших та вести конструктивний діалог, здатність здійснювати критичний аналіз та рефлексивне переосмислення, прагнення досягти взаєморозуміння з іншими, зберігти свою позицію, бажання змінити світ на краще – всі ці риси формуються в результаті впливу філософії для дітей на екзистенціальний та аксіологічний контекст дитинства, які, в свою чергу, обумовлюють всебічний розвиток непересічної особистості.

У найближчі десятиліття українське суспільство чекає довгий та затяжний вихід з кризового стану, успішна реалізація якого буде залежати від злагодженої організованої діяльності всіх членів суспільства. Отже, процес формування активної особистості з конструктивним типом мислення

не повинен реалізовуватися лише в поодиноких випадках «всупереч» сучасній системі освіти та виховання. Саме тому філософія для дітей

може стати ефективним та дієвим інструментом для формування нового українського соціокультурного простору.

Список використаних джерел

- Адаменко Н. Б. Філософія для дітей: що є креативність і як це «думати поза коробкою»? Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. 2020. (42). С. 181-191.
- Ваганова Н. А. (2020). Передумови розвитку та формування образу світу у дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології*. 2020. (12) С. 31-37.
- Гавриш, Н., Лінник, О. Філософія для дітей. Цікаві уроки для молодших школярів: методичний посібник. Київ: Слово, 2024. 232 с.
- Гордер Ю. Світ Софії. Роман про історію філософії (Н. Іванчук, пер.). Львів: Літопис, 2007. 548 с.
- Клок Т. Огляд книги Вітторіо Гьосле «Кав'ярня мертвих філософів». Філософське листування філософа і дитини. Любов до мудрості. 2023. (15). [Електронний ресурс].
Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=I2CjddBkWLg>.
- Кравченко Ю. «Філософія для дітей»: історія виникнення та проведення заняття. *Філософія освіти*, 2021. 27(2). С. 46-55.
- Кремень, В. Г. Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей: Доповідь на церемонії присвоєння титулу доктора Honoris Causa в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава, Польща), 24 травня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2023. 5(1). С.1-6.
- Ліпман М., Газард, Е. Поміркуємо разом. Посібник для викладачів. Додаток до "Лілі". Частина I. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. 196 с.
- Лупаренко С. Аксіологічний підхід до дослідження питань дитинства. У Жерновникова О. А. (ред.), *Матеріали ХХ науково-методичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Наумовські читання», присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Сковороди (3-4 листопада 2022 р., м. Харків)* Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. С. 365-368.
- Лютий, Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). Київ: Темпура, 2019. 384 с.
- Самойліч, А., Голя Г. Формування патріотизму у дітей дошкільного віку під час ознайомлення з природою рідного краю. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі: матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 24 листопада 2021)* Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 2021. С. 350-354.
- Старовойтова, І. Інноваційна програма «Філософія для дітей» в сучасній Україні: філософсько-методологічний аналіз. *Південноукраїнські наукові студії: програма та матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 04-05 грудня 2023 р.)*, Одеса, 2024. С. 171-176.
- Сухомлинський, В. Всі добрі люди – одна сім'я: збірка творів. Харків: ВД «Школа», 2019. 160 с.
- Сухомлинський, В. Квітка сонця: Притчі, казки, оповідання. Харків: ВД «Школа», 2019. 240 с.

References

- Adamenko, N. B. (2020). Philosophy for children: What is creativity and how to “think outside the box”? *Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 7: Religious Studies. Cultural Studies. Philosophy*, (42), 181-191.
- Vaganova, N. A. (2020). Preconditions for the development and formation of the worldview in older preschool children. *Current problems of psychology* (12), 31-37.
- Havrysh, N., & Linnik, O. (2014). *Philosophy for children. Interesting lessons for younger students: A methodological guide*. Kyiv: Slovo.
- Gaarder, J. (2007). *Sophie's World. A novel about the history of philosophy* (N. Ivanychuk, Trans.). Lviv: Lytopys.
- Klok, T. (2023). Review of Vittorio Hösle's book *The Café of the Dead Philosophers: Philosophical Correspondence Between a Philosopher and a Child*. Love for Wisdom, (15). [Electronic resource]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=I2CjddBkWLg>.
- Kravchenko, Y. (2021). “Philosophy for children”: The history of emergence and conducting classes. *Philosophy of Education*, 27(2), 46-55.
- Kremen, V. H. (2023). The philosophy of human centrism in the system of modern values: Report at the ceremony of awarding the title of Doctor Honoris Causa at the Maria Grzegorzewska Academy of Special Pedagogy (Warsaw, Poland), May 24, 2023. *Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 5(1). 1-6.
- Lipman, M., & Hazard, E. (2002). Let's Think Together. A guide for teachers. Appendix to "Lily". Part I. Kirovohrad: RVC KDPU named after V. Vynnychenko.

Luparenko, S. (2022). Axiological approach to the study of childhood issues. In O. A. Zhernovnykova (Ed.), *Materials of the 20th Scientific and Methodological Conference of Higher Education Applicants and Young Scientists "Naumov Readings"*, dedicated to the 300th anniversary of the birth of Hryhorii Skovoroda (pp. 365-368). Kharkiv: KhNPU named after H. S. Skovoroda.

Liutyi, T. (2019). *Adventures of philosophical ideas of the Western world (from antiquity to the present)*. Kyiv: Tempura.

Samoylich, A., & Holia, H. (2021). Formation of patriotism in preschool children through acquaintance with the nature of their native land. In *Methodological and Methodical Problems of Teaching in the Modern Educational Process*, (pp. 350-354). Lutsk: Lutsk Pedagogical College.

Sukhomlynskyi, V. (2019). *All good people are one family: A collection of works*. Kharkiv: VD "Shkola".

DARIA, POHRIBNA – PhD, Associate Professor, Infrastructure and Technology State University (Kyiv, Ukraine)

E-mail: dariavladyslavivna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6333-8576>

PHILOSOPHY FOR CHILDREN AS A FACTOR IN THE FORMATION OF THE EXISTENTIAL AND AXIOLOGICAL WORLDVIEW OF CHILDHOOD IN UKRAINE

Abstract

Personality development depends on many factors, among which one of the most important is the influence of worldview and value orientations formed in childhood. **The purpose** of the article is to analyze the main concepts of philosophy for children and to determine the specifics of their influence on the formation of existential and axiological contexts of childhood in the Ukrainian socio-cultural space. **Research methodology.** The methods of unity of logical and historical and philosophical reconstruction allow us to carry out a historical and philosophical analysis of the main ideas of philosophy for children and determine their place in the Ukrainian philosophical discourse. In the process of analyzing the concepts of philosophy for children, determining their impact on the existential and axiological contexts of the world of childhood and substantiating their importance for the Ukrainian socio-cultural space, the author uses the following methods: unity of logical and historical, historical and philosophical reconstruction, ascent from the abstract to the concrete, ontological analysis, axiological analysis, socio-cultural analysis. **Results of the study.** The existential and axiological contexts of the world of childhood determine the individual trajectory of personality development in the future, because the worldview and values formed in childhood can continue to determine a person's behavior in society, and even counteract the destructive influence of external social factors. In the Ukrainian society, which is in a state of crisis during the war, the formation of personal worldview and value orientations is of particular relevance, which should begin with modeling childhood images. This study analyzes the influence of philosophy for children on the formation of existential and axiological contexts of the world of childhood and, accordingly, on the individual trajectory of personality development. **The theoretical and practical significance of the study** is that it is carried out taking into account the specifics of the Ukrainian socio-cultural space, because in order to find ways out of the crisis, it is necessary to develop new ideas and provisions within the Ukrainian philosophical discourse. In the process of analyzing the key provisions of philosophy for children and its impact on personality development during childhood, the author proves the effectiveness and efficiency of philosophy for children in shaping a new Ukrainian socio-cultural space.

Key words: childhood, personality development, philosophy for children, education, existential and axiological contexts of the world of childhood, modelling of images of the world of childhood, Ukrainian society, Ukrainian philosophical discourse.

© The Authors(s) 2025

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 05.11.2024

Accepted date 15.12.2024

Published date 15.01.2025

How to cite: Дар'я, Погрібна, Філософія для дітей як чинник формування екзистенційного та аксіологічного світогляду дитинства в Україні. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 22 (99). P. 91–97.

doi <https://doi.org/10.32782/hst-2025-22-99-10>